

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Ху Менюнь
«Жанр капричіо у фортепіанній творчості китайських композиторів»,
представлене на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво»,
галузь знань 02 – «Культура і мистецтво»

Дисертація Ху Менюнь присвячена вагомій і малодослідженій у музикознавстві темі – еволюції жанру капричіо в китайській фортепіанній музиці. Поява даної наукової праці є своєчасною, адже сьогодні ми спостерігаємо стрімкий розвиток китайського фортепіанного виконавства на світовій арені. Між тим, багато творів академічного репертуару композиторів Піднебесної все ще залишаються для європейських музикантів своєрідною *terra incognita*.

Жанр капричіо та близькі до нього жанри (фантазія, рапсодія та ін.) завжди посідали особливе місце у піаністичному виконавстві. За своєю ігровою природою капричіо є своєрідним символом інструментальної свободи у володінні інструментом, стихії непередбачуваності та найвищій віртуозності. Це – простір, де виконавець може повною мірою продемонструвати можливості свого апарату, блиск техніки та багатство звукової уяви. У дисертації переконливо доведено, яку унікальну роль відіграв цей жанр у розвитку фортепіанного мистецтва Китаю. Саме капричіо позбавлене жорстких структурних «кайданів» класичної форми, дозволило китайським композиторам виробити власну, глибоко національну піаністичну мову, а виконавцям – продемонструвати різноманіття звукових і технічних прийомів.

Отже, актуальність теми представленого дослідження не викликає сумніву, оскільки інтеграція китайської музики у світовий концертний простір вимагає від виконавців володіння специфічним технічним та тембральним арсеналом. Розуміння того, як саме європейський інструмент адаптується до відтворення східної фоніки, є вельми важливим для сучасного фортепіанного

виконавства і педагогіки.

Мета дослідження – визначити шляхи розвитку жанру капричіо у китайському фортепіанному мистецтві (с. 21 дис.).

Матеріалом дослідження обрано фортепіанні твори відомих китайських композиторів: Сан Тонга, Го Цзужуна, Чу Ванхуа, Ван Цзяньчжуна, Ян Шуанчжі, Цзян Ваньтуна. Авторка роботи акцентує увагу на трансформації жанрової моделі, переосмисленні віртуозності та пошуку нових колористичних можливостей фортепіано не тільки у творах, що мають жанрове ім'я «капричіо», а й у фантазіях, рапсодіях, – творах, близьких за жанровими ознаками до капричіо. Таку широту вибору вона пояснює специфікою китайського перекладу «терміну *суйсянцю* 随想曲 (sunxiǎngqǔ) який за своїм визначенням майже точно відтворює європейське визначення каприччіо» (с. 33 дис.). Дослідниця зазначає, що в Китаї *суйсянцю* перекладається і як капричіо, і як «вільна фантазія», і як імпровізаційна п'єса (там само), тому межі між цими жанрами стають більш прозорими.

В дисертації Ху Менюнь послідовно розв'язується низка важливих наукових завдань, що підтверджує вагому наукову новизну дослідження. Важливо, що розглядаючи шляхи розвитку капричіо у китайському музичному, зокрема фортепіанному, мистецтві XX-XXI століть, дослідниця встановлює унікальні ознаки цього жанру у китайській фортепіанній музиці, визначаючи його як семантичний маркер та як естетичний принцип, що репрезентує національні музичні традиції (с. 24 дис.).

Наукова праця має логічну структуру: Вступ, три Розділи із внутрішнім розподілом на підрозділи та висновки, загальні Висновки, Список використаних джерел та Додаток.

Перший розділ присвячений історичному екскурсу та соціокультурним передумовам розвитку жанру. Коротко розглядаючи історію жанру капричіо, дослідниця розкриває, як європейська ідея інструментальної «примхи» органічно втілилася на східному ґрунті, перетворившись із салонної віртуозної

п'єси на глибоке екзистенційне висловлювання. На окремих прикладах музичних творів авторка підкреслює особливу роль капричіо, що стало в Китаї інструментом гуманізації мистецтва та формою опору тоталітарній нівеляції.

Другий розділ фокусує увагу на фортепіанних творах фундаторів китайської національної композиторської школи Сан Тонга, Го Цзужуна і Чу Ванхуа. Ретельно аналізуючи музику митців, авторка визначає унікальний внесок у трактування жанру кожного з них – онтологічну трансформацію у «Капричіо» Сан Тонга, реставрацією стародавньої традиції *цзін'є* (Наньїнь) у «Капричіо» Го Цзужуна, творче зростання від екстатичної віртуозності до раціонального споглядання у п'єсах Чу Ванхуа. Авторка майстерно аналізує фактурні рішення композиторів, виявляючи механізми імітації традиційних китайських інструментів (*ерху*, *піна*, *гучжен*, різноманітних ударних) засобами фортепіано. Для піаністів-практиків значний інтерес представляють роздуми авторки щодо подолання «ударної» природи фортепіано заради досягнення ефекту безперервного вокального дихання або імітації специфічних глісандо. Це вимагає від виконавця абсолютно іншого відчуття ваги руки та роботи кінчиків пальців. Також детально розглядається специфіка політональних накладань та використання пентатоніки, пояснюється вплив цих композиторських технік на вибір піаністичного туше, звукові рішення, диференціацію музичної тканини, динаміки та ін.

Третій розділ присвячений трактуванню жанру капричіо у музиці ХХІ століття. Тут розглядаються надзвичайно складні в технічному плані твори Ван Цзяньчжуна, Ян Шуанчжі, де віртуозність стала інструментом для вираження найтонших градацій філософської думки. Іншим вектором є концертні капричіо Цзян Ваньтуна – масштабні твори для сольного інструмента з оркестром. Дослідниця переконливо демонструє, як гіпервіртуозність стає засобом досягнення емоційного катарсису, вимагаючи від піаніста колосальної витривалості та володіння багат шаровою фактурою. У цих творах ми бачимо справжню симфонізацію роялю, де піаніст має мислити категоріями цілих оркестрових груп, блискавично перемикаючись

між різними тембральними площинами.

У Висновках систематизуються основні положення роботи. Цінним внеском є створення типології китайського фортепіанного капричіо: *етнографічно-віртуозний рапсодичний; психологічно-філософський; пейзажно-сюїтний типи; лірико-філософська мініатюра; концертне симфонізоване капричіо* (с. 188-189 дис.). Запропонований комплекс специфічних виконавських засобів виразності, таких як – еластичність агогіки, слухове відтворення мікрохроматики, різноманітна педалізація тощо – мають безперечну практичну цінність і можуть бути безпосередньо впроваджені у навчальний процес піаністів.

Таким чином, можемо констатувати, що отримані авторкою наукові результати є цінним внеском в сучасне музикознавство, а розроблена наукова концепція має подальшу перспективу вивчення. Тим часом обов'язок рецензента примушує задати запитання :

1. У роботі згадується необхідність створення слухової ілюзії мікрохроматики за допомогою гострих секундних зіткнень та форшлагів (імітація «живих нот»). Які конкретні прийоми звуковидобування Ви рекомендуєте для досягнення цього ефекту без перетворення звуку на жорсткий дисонанс?

2. Ви зазначаєте, що використання педалізації (в тому числі *una corda*) для створення ефекту післязвуччя *юнь* є важливою складовою китайського стилю. Чи відрізняється така техніка в китайських капричіо від традиційної імпресіоністичної педалізації (наприклад, у К. Дебюссі), враховуючи специфіку імітації щипкових інструментів?

3. Уйгурський ритм *мешрен* вимагає від виконавця специфічної пульсації зі зміщеними акцентами. Які координаційні та метроритмічні труднощі можуть виникнути у піаніста європейської школи при освоєнні цієї асиметричної танцювальної формули?

4. Чи використовується у проаналізованих Вами творах принцип часової організації *сань-бань*? У чому полягає його специфіка порівняно з

близькими до нього термінами європейського виконавського мистецтва *rubato*, *ad libitum*, *a capriccio*?

Наведені запитання жодним чином не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження Ху Менюнь. Ступінь актуальності обраної теми, обґрунтованості наукових положень, містить ряд нових і важливих спостережень, побудованих в цілісну наукову концепцію. Для піаністів-практиків та педагогів ця робота становить особливий інтерес, адже вона відкриває доступ до значного шару сучасного репертуару, пропонуючи важливу інформацію для адекватного виконання цієї музики.

Висновки, сформульовані у дисертації, свідчать про наукову новизну отриманих результатів та високий професійний рівень авторки. Анотація стисло і сконцентровано передає основні положення праці. Наукові результати дослідження Ху Менюнь, висвітлені у трьох наукових статтях збірок категорії Б, відповідають вимогам МОН України і кількісно, і за змістом. Робота пройшла необхідну апробацію на Міжнародних науково-практичних конференціях. В дослідженні не виявлені порушення академічної доброчесності.

Підсумовуючи все вищенаведене, можемо з впевненістю констатувати, що наукова праця «Жанр капричіо у фортепіанній творчості китайських композиторів» в повній мірі відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво, а її авторка Ху Менюнь заслуговує отримання пошукуваного наукового ступеня.

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри спеціального фортепіано
Харківського національного університету
мистецтв імені І. П. Котляревського

Ігор СЕДЮК